

Bibliotheek Hoogeveen 75 jaar

Op 30 november 1929 werd de Christelijke Volksbibliotheek geopend. Dit was de feitelijke start van het openbare bibliotheekwerk in de gemeente Hoogeveen.

In verband met dit jubileum verschenen er in het najaar van 2004 in de Hoogeveense Courant maar liefst vier speciale jubileumpagina's. Op deze pagina's gaven we een korte geschiedenis van het openbaar bibliotheekwerk in Nederland en Hoogeveen.

Aflevering 1

Het openbare bibliotheekwerk in Nederland

Het is heel moeilijk om precies de begindatum van het openbare bibliotheekwerk aan te geven. Twee bibliotheken strijden om de eer: Dordrecht en Utrecht. Op 1 mei 1899 opende de Dordtse leeszaal haar deuren. De Domstad had echter al sinds 1892 een openbare volksleeszaal, maar daar begon men pas in 1909 met de uitlending van boeken.

Bij de voorbereidingen verwoordde de gemeentesecretaris van Dordrecht in De Gemeentestem van 17 oktober 1898 aan

welke eisen een openbare bibliotheek moest voldoen. De bibliotheek moest geen stand- of partijgebonden leesinrichting zijn, maar algemeen, onpartijdig in bestuur en lecturaanbod, met royale openingstijden en behoorlijk gehuisvest. Er moest zowel geleend als gelezen kunnen worden.

De start van het openbare bibliotheekwerk verliep moeilijk. Ook ondervond men concurrentie van de reeds bestaande Nuts- en volksbibliotheken. Na Dordrecht en Utrecht ontstonden openbare bibliotheken in Groningen, Leeuwarden, Den Haag en Rotterdam.

Het openbare bibliotheekwerk in Hoogeveen

In Hoogeveen was de situatie bijzonder. Sinds 1850 bestond hier al een Volksbibliotheek, die in de Tweede Wereldoorlog werd opgeheven. Deze bibliotheek, die oorspronkelijk was opgericht door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, had een beperkte functie en wordt niet beschouwd als een openbare bibliotheek. Na de oorlog werd het werk van deze bibliotheek voortgezet door de Werklieden Vereniging. Deze nieuwe bibliotheek werd tevens gezien als een tegenhanger van de in 1929 opgerichte Christelijke Volksbibliotheek.

De ontstaansdatum van deze Christelijke Volksbibliotheek op 30 november 1929 beschouwen we als de begindatum van het openbare bibliotheekwerk in Hoogeveen. Uit het eerste jaarverslag: *Om half 8 zou de opening plaatshebben. Maar om 7 uur*

kostte het al moeite om de deur binnen te komen. 't leek een "run". Alle 9 bestuursleden werkten om 't hardst tot half 10, teneinde 't leesgrage publiek te bedienen. 'k durf zeggen, om de leeswoede te bevredigen".

In 1970 gingen de Christelijke Volksbibliotheek en de bibliotheek van de Werkliedenvereniging samen verder als de "Stichting Gemeenschappelijke Openbare Bibliotheek". Dit is nog steeds de officiële naamgeving hoewel de bibliotheek sinds een aantal jaren als Bibliotheek Hoogeveen naar buiten treedt. (wordt vervolgd)

Aflevering 2

Het openbare bibliotheekwerk in Nederland

Het oorspronkelijk ideaal was de onverdeelde leeszaal, die door iedereen werd bezocht. Dit ideaal bleek in het verzuilde Nederland niet haalbaar. Er ontstonden dan ook algemene en confessionele openbare leesalen.

Lang is er gediscussieerd over de vraag hoe de begrippen confessioneel en openbaar zich tot elkaar verhielden. Bovendien rees de vraag of je een confessionele leeszaal wel kon subsidiëren. Uiteindelijk gebeurde dit natuurlijk toch. In 1913 werd de eerste gesubsidieerde bijzondere leeszaal in Amersfoort geopend.

Tot ver na de Tweede Wereldoorlog was de rol van de bibliothecaris bevoogdend. Wat wij nu als betuttelend ervaren, heette toen lezersbegeleiding. Veel boeken kwamen sowieso de bibliotheek niet in. Andere boeken werden niet voor iedereen geschikt geacht, zelfs niet voor alle volwassenen, en werden derhalve selectief uitgeleend.

Complex waren de oorlogsjaren. Veel boeken werden door de bezetter verboden, onder andere de boeken van Joodse auteurs. De bibliotheken kregen voorgeschreven op welke dagbladen zij zich moesten abonneren, bijvoorbeeld op Het Nationale Dagblad en Volk en Vaderland. Toch was de druk van de bezetter op de openbare bibliotheken niet bijster groot. In de propaganda-politiek van de Duitsers speelden de leesalen een zeer geringe rol.

Tegelijkertijd werd er in de oorlog meer gelezen en waren de uitleencijfers hoger dan voorheen. Er was in de oorlog minder amusement, de mensen zaten meer thuis en hadden meer tijd om een boek te lezen.

Het openbare bibliotheekwerk in Hoogeveen

In Hoogeveen was dus ook een christelijke bibliotheek ontstaan. De bibliotheek kende een speciale boekencommissie, die alle "verdachte" boeken keurde. Toch kwamen er al gauw klachten van vele lezers. "*Zij waren geschokt door de inhoud van bepaalde boeken en wilden graag anderen voor diezelfde schok of volgens hen verderfelijke invloed vrijwaren.*" Het bestuur schrok van deze reacties en besloot een deel van de collectie uit de uitlending te onttrekken. Deze boeken werden geplaatst in het zogenaamde "gifkastje". Bovendien werd voortaan ieder boek, waarover twijfel bestond, door ieder bestuurslid gelezen, voordat het in de collectie werd opgenomen. In de jaren dertig was zelfs *Bartje* van Anne de Vries omstreden. Meester Johannes Slaa Jzn. noemde het zelfs een vuil, vies boek: "*...het christendom wordt in Bartje*

bespottelijk gemaakt. Er wordt een caricatuur van geschets. Aangerand worden het huwelijk, het chr. onderwijs, kerk en diakonie wel terdege". Het bestuur legde de klacht van meester Slaa naast zich neer en besloot in januari 1936 zelfs twee extra exemplaren aam te schaffen, omdat het zoveel gelezen werd. Toch bleef *Bartje* nog jarenlang op de agenda staan. In de jaarvergadering van 1938 werd nogmaals medegedeeld dat *Bartje* in de collectie bleef. Hierna kwam *Bartje* niet meer in de notulen voor.

De beginjaren van de bibliotheek in Hoogeveen kenmerken zich door financiële zorgen. In Hoogeveen werd er in de jaren dertig nog geen subsidie voor verstrekt. Door de geldzorgen werkte men in de eerste jaren ook niet met vast personeel. Pas in 1948 kreeg de bibliotheek rijks- en gemeentesubsidie. Voor het eerst werden toen ook twee vaste krachten aangesteld: de dames G. Hup en S. Kerssies.

In de eerste negen jaren bevond de bibliotheek zich in het Armwerkhuis aan de Van Echtenstraat. De uitlening vond plaats in de regentenkamer. Toen de bewoners van het Armwerkhuis eind jaren dertig verhuisden naar de nieuwe Beatrix Stichting aan de Bentinckslaan (de huidige centrale bibliotheek) moest de bibliotheek naar nieuwe huisvesting uitkijken. Vanaf mei 1938 bevond de bibliotheek zich op de bovenverdieping van het pand van schilder Naber aan de Hoofdstraat. Bovendien was de bibliotheek niet alleen meer op zaterdag geopend, maar ook op woensdagavond. Aan het eind van de oorlog werd het pand van Naber gevorderd door het Arbeidsbureau en week de bibliotheek voor korte tijd uit naar Sigarenmagazijn Kerssies. Van 1947 tot 1951 bevond de bibliotheek zich in pand-Zijlstra, naast Bakker Blanken aan de Kerkstraat. In deze jaren werden tevens de plannen gemaakt voor een nieuw gebouw. De gemeente stemde hiermee in en op 3 november 1951 werd de bibliotheek op de Markt officieel door burgemeester Tjalma geopend.

Aflevering 3

Het openbare bibliotheekwerk in Nederland

In de jaren 1945-1980 veranderde er veel in het openbare bibliotheekwerk. Heel belangrijk bijvoorbeeld voor de ontwikkeling van de bibliotheken op het platteland was het ontstaan van de zogenaamde provinciale bibliotheekcentrales (PBC's). Bibliotheken in kleine gemeentes tot 30.000 inwoners werden verplicht zich bij de PBC's aan te sluiten. Op deze wijze konden zij rekenen op professionele ondersteuning en hebben de plattelandsbibliotheken zich goed kunnen ontwikkelen.

Wat deze jaren ook kenmerkte was de ontzuiling. Steeds meer christelijke en katholieke bibliotheken verdwenen: zij gingen veelal op in algemene openbare bibliotheken.

Ook de bevoogding nam af. In de jaren vijftig was het werk van o.a. Willem Frederik Hermans, Gerard van het Reve en Simon Vestdijk op diverse plaatsen nog omstreden: het werd uit de collectie geweerd omdat het aanstootgevend was. In de loop van de jaren zestig verdwenen geleidelijk dit soort geluiden.

Ook de gesloten uitlening verdween uit beeld. De boeken stonden niet meer achter de balie maar werden –vergelijk het met de supermarkten- open in de kasten gezet. De klanten konden de boeken zelf uit de kasten halen en laten registreren bij de uitgiftebalies.

De naoorlogse jaren kenmerkten zich ook door de stijgende subsidies, zowel van de zijde van het rijk als van de gemeentes. Het jaar 1975 was voor de bibliotheken een hoogtepunt. In dat jaar werd de Bibliotheekwet ingevoerd. Er kwam een eenduidige, landelijke subsidieregeling voor het openbare bibliotheekwerk. Bovendien werd de contributievrijdom voor de jeugd wettelijk gegarandeerd: een lidmaatschap van de bibliotheek was voortaan voor alle jongeren tot 18 jaar gratis. Hoe breed de steun voor de bibliotheken in die jaren was blijkt wel uit het volgende. De Wet op het Openbare Bibliotheekwerk werd in de jaren zestig al voorbereid door minister Klompé van de KVP en vervolgens ingediend door VVD-staatssecretaris Vonhoff. Uiteindelijk werd deze Bibliotheekwet in de kamer verdedigd door staatssecretaris Meijer, die lid was van de PvdA.

De jaren zeventig kenmerken zich hierdoor door een enorme groei van het bibliotheekwerk. Er kwamen met name veel bibliotheekfilialen bij en het ledental steeg. Ook de uitleencijfers gingen fors omhoog: een steeds groter percentage hiervan werd gevormd door de populaire boeken (streekromans, detectives e.d.). Ook beperkten de bibliotheken zich niet langer tot de uitlening van boeken. Voortaan kon de klant ook grammofonplaten en dia-series lenen. Deze verschuiving naar het meer populaire genre leidde her en der wel tot kritiek.

In de eerste helft van de jaren tachtig kwam de kentering. Hoewel de bibliotheken zich tot op de dag van vandaag in een grote populariteit bij de bevolking mogen verheugen, staat de subsidiering al ruim twintig jaar onder druk. Het eerste kabinet-Lubbers, dat in 1982 aantrad, voerde een straf bezuiningsbeleid. Dit bleef ook voor de openbare bibliotheken niet zonder gevolgen: er was voortaan minder geld beschikbaar.

In 1987 werd zelfs de Bibliotheekwet weer afgeschaft. De openbare bibliotheken werden onder gebracht in De Welzijnswet. De landelijke structurering van de subsidies verdween, net als de contributievrijdom voor de jeugd. De Welzijnswet schrijft de gemeentes voor dat zij verplicht zijn een openbare bibliotheek in stand te houden. Hoe daar vervolgens vorm aan wordt gegeven kan lokaal worden beslist. Sinds 1987 zie je dan ook dat de bibliotheken zich overal heel verschillend ontwikkelen. Hoogeveen bijvoorbeeld houdt nog steeds vast aan de contributievrijdom voor jongeren tot 18 jaar: dit is op veel plaatsen al lang niet meer het geval.

Het openbare bibliotheekwerk in Hoogeveen

De ontwikkelingen in Hoogeveen liepen vrijwel parallel aan de landelijke. In de eerste aflevering schreven we al dat de Christelijke Volksbibliotheek en de bibliotheek van de Werkliedenvereniging in 1970 fuseerden. De ontzuiling ging dus ook niet aan Hoogeveen voorbij. Bibliotheek Hoogeveen was bovendien een zelfstandige bibliotheek in een gemeente met meer dan 30.000 inwoners die zich niet aansloot bij de PBC-Drenthe. Wel werd er waar nodig nauw samengewerkt met de PBC.

Ook de Hoogeveense bibliotheek kende een enorme groei. In 1957 kreeg de centrale jeugdbibliotheek een eigen ruimte op de begane grond van het Marktgebouw. De uitleenposten in Elim en Hollandscheveld, die sinds enige jaren bestonden, kregen

achtereenvolgens in 1958 en 1959 de status van bibliotheekfiliaal. In 1969 kreeg de bibliotheek in Hollandscheveld zelfs een eigen gebouw. Tevens startte in datzelfde jaar in de Nije Nering een jeugdbibliotheek, die ruim tien jaar zou blijven bestaan. De groei ging voorlopig onverminderd door. In 1972 opende Bibliotheek Wolfsbos de deuren, in 1973 volgde Krakeel.

Inmiddels was ook de centrale bibliotheek toe aan een groter gebouw. Nieuwbouw zat er niet in. Het gebouw van de Beatrix Stichting aan de Bentinckslaan werd echter grondig verbouwd en zou vanaf 1975 fungeren als de centrale bibliotheek. Hoewel er al sinds 1971 in beperkte mate grammofonplaten werden uitgeleend, ging in 1976 op de eerste verdieping een volwaardige fonothek van start. De klant kon voortaan ook voor zijn LP in de bibliotheek terecht. Tevens kreeg de kunstuitleen een plaats.

Met de uitbreiding van Hoogeveen in westelijke richting ontstond er begin jaren tachtig behoefte aan een bibliotheekfiliaal in dat gedeelte van de plaats. De realisatie hiervan ging niet vanzelf. De overheid hield de hand op de knip. Uiteindelijk werd Bibliotheek De Weide dan toch geopend, en wel in 1988. Het gebouw was weliswaar van een bescheidener omvang dan in de oorspronkelijke plannen, maar de wijkbewoners waren blij met hun filiaal. Na de centrale bibliotheek werd het al snel de vestiging met de meeste bezoekers.

Aflevering 4

Door het opheffen van de Bibliotheekwet in 1987, kwam de verantwoordelijkheid voor het openbare bibliotheekwerk weer primair bij de lokale overheid te liggen. Die lokale overheden hebben hun verantwoordelijkheden op heel uiteenlopende manieren ingevuld en je ziet hierdoor dat de bibliotheken in de loop van de jaren negentig nogal van elkaar gaan verschillen. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in de tarieven die de bibliotheken hanteren.

In Hoogeveen bleef het aantal vestigingen ongewijzigd. Een goede spreiding van bibliotheken en bibliotheekbussen over de hele gemeente stond dan ook centraal in het bibliotheekbeleid.

Door de automatisering veranderde er veel in deze periode. De kaartenbakken verdwenen en alle gegevens over de boeken, cd's en videobanden en het hele klantenbestand zaten voortaan in de computer.

De doorbraak van internet in de tweede helft van de jaren negentig betekende bovendien ook heel veel. De bibliotheek kreeg een eigen website en via internet werd het o.a. mogelijk de catalogus te raadplegen, boeken te reserveren en te verlengen.

Nu in 2004 is een bibliotheek zonder computer niet meer denkbaar. Je kunt er de catalogus raadplegen en internetten. Bovendien biedt de bibliotheek steeds meer gratis informatiebestanden aan. Dit kunnen algemene websites zijn als het

spoorboekje of de telefoongids, maar ook sites die speciaal voor de openbare bibliotheken zijn ontwikkeld en die dan ook alleen in de bibliotheek geraadpleegd kunnen worden. Voorbeelden van die speciale sites zijn de Krantenbank en bestanden met de uittreksels en recensies.

Vanaf 30 november draait de bibliotheek met een nieuw automatiseringssysteem: opnieuw zullen zich nieuwe mogelijkheden aandienen.

Dat de bibliotheek inmiddels al lang niet meer alleen een plaats is waar je boeken leent, zal inmiddels bij velen bekend zijn.

De dienstverlening aan het onderwijs is bijvoorbeeld heel uitgebreid. Voor het basisonderwijs moet gedacht worden aan het onderhouden van de documentatiecentra, het aanbieden van allerlei lespakketten en projectcollecties.

Ook met het middelbaar onderwijs en de peuterspeelzalen wordt nauw samengewerkt. In de mediatheek van het Roelof van Echten College is een medewerker van de bibliotheek gedetacheerd: bovendien maakt deze school gebruik van de bibliotheeksoftware.

Voor vrijwel alle scholen in Hoogeveen verzorgt de bibliotheek regelmatig rondleidingen.

Verder organiseert de bibliotheek lezingen, activiteiten in de kinderboekenweek, en een jaarlijkse cursusmarkt. Hoogtepunten waren in het bezoek van Thomas Rosenboom in 2001 aan Hoogeveen, waarvoor zelfs naar De Tamboer moest worden uitgeweken en de Kinderboekenfeesten in de eerste helft van de jaren negentig, die gemiddeld zo'n 1200 kinderen trokken.

De huidige centrale bibliotheek is geen echt bibliotheekgebouw. Door de uitlening van videobanden, cd-roms en dvd's, de inrichting van afdelingen als "beroepen en cursussen" en het interneteiland en de behoefte om materialen op een meer eigentijdse wijze te presenteren, kwamen de tekortkomingen van dit gebouw meer en meer naar voren. Ook voor het organiseren van lezingen en andere activiteiten is het niet ideaal. In de tweede helft van jaren negentig ontstond dan ook het idee dat een nieuwe centrale bibliotheek wenselijk is. Inmiddels is hierover regelmatig contact geweest met de gemeente. Op zich staat de gemeente niet onwelwillend tegenover deze wens van de bibliotheek. Er is zelfs al heel concreet gepraat over verhuizing naar de markt: beperkte financiële middelen bemoeilijken echter de realisatie van deze plannen. Ook in de eerstvolgende jaren zit de gemeente krap bij kas en heeft een nieuwe centrale bibliotheek niet de hoogste prioriteit.

De huidige situatie is zelfs ronduit zorgelijk. Door tegenvallende pensioenlasten en het verplicht doorbetalen van personeel in het tweede ziektejaar, heeft de bibliotheekbegroting voor 2005 al een tekort van € 65.000. Daar komt nog bij dat het college van burgemeester en wethouders de gemeentelijke subsidie stapsgewijs wil verlagen met € 80.000 in 2006, € 110.000 in 2007 en € 150.000 in 2008. Als de gemeenteraad deze plannen aanvaardt, dan zal er de komende jaren veel veranderen. De centrale bibliotheek zal open blijven en naar alle waarschijnlijkheid de bibliotheek in De Weide. Voor het voortbestaan van de andere vestigingen moet worden gevreesd.

In 75 jaar heeft de bibliotheek een stevige positie in Hoogeveen verworven. Tot slot nog een aantal cijfers op een rij.

De bibliotheek in de beginjaren

In 1930 werden 18400 boeken uitgeleend.

In 1931 telde de bibliotheek 306 leden.

De bibliotheek nu!

In 2003 leende de bibliotheek bijna 690.000 boeken, cd's en dvd's uit en werden bij de inlichtingenbalies 20.400 vragen beantwoord.

De bibliotheek telt momenteel zo'n 15.700 leden

De centrale bibliotheek telde in september ruim 15.000 bezoekers.

De website trekt ongeveer 6000 bezoekers per maand.

In de jaarlijkse omnibusenquête van de gemeente eindigde de centrale bibliotheek opnieuw op de eerste plaats en werden de bibliotheekfilialen derde.

Aflevering 5 / Het laatste nieuws uit 2004

Deze aflevering is niet verschenen in De Hoogeveensche Courant.

Goed nieuws voor de bibliotheek. Op donderdagavond 11 november 2004 heeft de gemeenteraad een belangrijk deel van de voorstellen van het college afgewezen. De forse bezuinigingen zijn vooralsnog van tafel: de bibliotheek wordt ontzien.

Aflevering 6 / Het laatste nieuws uit 2018

Sinds 2004 is er veel veranderd. De filialen en de bibliobus werden opgeheven

In 2009 verhuisde de Centrale Bibliotheek naar de nieuwe locatie aan de Willemskade 27. Na de sluiting van het pand van Museum de 5000 Morgen in 2015 nam de bibliotheek de museale taken over en bracht deze onder bij de nieuwe Verhalenwerf. In 2016 werd bovendien het Taalhuis geopend.

Samen met de fors uitgebreide dienstverlening aan het onderwijs, de versteviging van de digitale poot en de goede samenwerking met de andere culturele instellingen is er dus veel veranderd. Bibliotheek Hoogeveen is klaar voor de toekomst

Sinds 2010 was Peter Spielman directeur van Bibliotheek Hoogeveen, een functie die hij al waarnam sinds 2008. Op woensdag 28 maart 2018 nam hij afscheid.

Bronnen:

Lammert Huizing *Lezen in Hoogeveen. Uitgave om te gedenken, dat vijftig terug op 30 november 1929 de Christelijke Volksbibliotheek werd geopend* (Hoogeveen, 1979)

Paul Schneiders *Lezen voor iedereen. Geschiedenis van de openbare bibliotheek in Nederland* (Den Haag, 1990)